

Curs Centre de Lingüística Teòrica – Institut de Ciències de l'Educació
L'aportació de la lingüística actual a l'aula de llengua de secundària
Casa de Convalescència-UAB, 26 de juny de 2017

La gramàtica dels textos literaris
Anna Bartra

1. Objectius de la xerrada-taller
2. Presentació d'alguns exemples, estudis de cas.

1. Objectius de la xerrada.

1.1. Allò que NO pretenem:

<http://lletra.uoc.edu/ca/autor/jesus-moncada/propostes-didactiques>

1.2. Deixem de banda:

- Comprensió holística (ho donem per fet)
- Tot els que es pugui associar a comentari literari (context històric, estil, gènere, recursos estrictament literaris, etc.)

1.3. Es pretén:

- 1.3.1. Aproximació a l'estudi de la llengua, gramàtica a partir de textos per fer visibles les propietats de la llengua.
 - 1.3.2. El efectes del textos que no provenen de la "violació" de les propietats generals de la llengua, sinó, precisament de la seva combinatòria intel·ligent i elaborada. En molts casos, les transgressions lingüístiques no són sinó modificacions de les convencions d'externalització de les produccions i, en molts de casos, de les convencions d'escriptura. La *deconstrucció* de la gramàtica en la literatura no és pas general.
 - 1.3.3. Idees, emocions, efectes estètics ← propietats de la llengua, també.
 - 1.3.4. Mostrar que els patrons, els estils són –en certa mesura– imitables, cosa que també permetria millor les seves competències instrumentals.
 - 1.3.5. Pensem que de retruc, també pot fer augmentar el gust per la literatura.
- 1.4. Eines: textos que permetin il·lustrar una qüestió gramatical concreta.
"Monogràfics".
- 1.5. En definitiva: fer una mica més feble la frontera didàctica entre llengua i literatura.

2. Alguns estudis de cas

2.1. La referència, els nominals i els pronoms personals

- El valor contrastiu dels pronoms forts i el valor anafòric dels pronoms febles
- El valor anafòric dels pronoms forts i febles
- Les possibilitats discursives de l'elisió del pronom de subjecte en català
- Elisió i repetició de nominals
- Epítets
- Dislocacions de subjectes

Text1

Ella no li havia dit mai on vivia ni sabia on vivia **ell** però una tarda de diumenge, mentre estava planxant al menjador, **el** veié a la cantonada del davant de casa **seva**. **La** devia haver seguida i només d'imaginar-ho li vingueren ganes de xisclar. ¿Què feia aplanat contra la paret, tan immòbil, tan sense mirar enlaire sabent com devia saber quin pis era el d'**ella**? Recollit i quiet, **li** semblà que tot **ell** cridava: “Recorda’t de **mi**.” Neguitosa, procurant no pensar en aquella presència, anà a la cuina a buscar la planxa calenta per planxar-se els enagos. Agafà els molls, regirà les brases i afegí carbó; posà la planxa freda al damunt. “Recorda’t de **mi**.” Tornà al menjador amb la planxa vermella de tan calenta i en anar a deixar-**la** mirà a fora. Masdéu era encara allí. No es pogué aguantar més. **Li** diria que se n’anés, per favor que se n’anés. **Es tirà el mocador a les espatlles i obrí la porta del pis.** (Mercè Rodoreda, *Mirall trencat*, 375).

Text 2.

Prengueren cafè i talls de sara. –*Uf*, va dir **ell** finalment (perquè abans tenia la boca plena, no solament de pastís sinó també de mandra, i no hauria pogut badar-la). **Ella** ni se’l mirà (feia taaanta calor i la finestra, com sempre, tancada...) –*La finestra, com sempre, tancada*, va dir. **Ell** no va respondre (pensava que, en ple estiu, era lògic que en fes, de calor). –*Si vols, obre-la*, va dir, perquè li semblà que havia de dir alguna cosa. **Ella**, però, no s’aixecà de la cadira ni féu cap comentari. Semblava que el temps els aixafés en silenci. (...) –*Crec*, digué **ell** ensumant lleugerament l’aire, *que aquesta calda atrau les mosques*. (...) –*Sí*, acordà **ella**, dipositant l’esguard sobre la tassa i colpejant-la monòtonament amb la cullera (el dring era constant i càlid, mínim). –*Podries deixar de fer soroll?*, demanà **ell**, tip. **Ella** llençà la cullereta sobre la taula i el cop fou suau, tou, de color taronja. –*Abans*, era **ell** qui encara xerrava, *els migdies d’estiu no eren tan càlids*. –*Tot es capgira*. Estaven d’acord. (Quim Monzó, –*Uf*, va dir ell, 31-32)

Text 3.

Quan la classe ja estava a punt d’acabar-se, un conserge va trucar a la porta i va entrar per dir al **senyor professor Tertuliano Máximo Alfonso** que el senyor director li pregava que tingués l’amabilitat de passar pel seu despatx de seguida que acabés. L’exposició que estava fent, sobre un tractat com tants n’hi ha hagut, va enllestir-la en menys de dos minuts, i d’una manera tan superficial que en Tertuliano Máximo Alfonso va trobar que havia de dir, No us preocupeu gaire per això perquè no sortirà a l’examen. Els alumnes van intercanviar mirades d’intel·ligència còmplice, de les quals fàcilment se sobreentenia que les seves idees sobre les valoracions de l’èmfasi havien acabat de ser confirmades en un cas en què, més que el significat de les paraules, havia comptat el to indiferent amb què s’havien pronunciat. Poquíssimes vegades una classe havia arribat al final en un ambient de tanta concòrdia.

En Tertuliano Máximo Alfonso va ficar els fulls a la cartera i va sortir. Els corredors s’omplien ràpidament d’alumnes que irrompien de totes les portes [...]. En Tertuliano Máximo Alfonso va tirar de dret cap al cos de l’edifici on hi havia el despatx del director, es va parar per escoltar la professora de Literatura, que li tallava el pas, Ens falta un bon diccionari d’expressions col·loquials, dei **ella** mentre l’agafava per la màniga de l’americana, Poc o molt, tots els diccionaris generals en recullen, li va recordar **ell**, Sí, però no d’una manera sistemàtica i analítica ni amb ambició exhaustiva [...] Té tota la raó, va respon **dre-li el professor d’Història [...]** Tres minuts més tard en Tertuliano Máximo Alfonso trucava a la porta del despatx [...].

(José Saramago, *L’home duplicat* (trad. Xavier Pàmies)).

Text 4

- I. **AFIRMA PEREIRA** que el va conèixer un dia d'estiu.
- II. PEREIRA AFIRMA que aquella tarda el temps va canviar.
- III. PEREIRA AFIRMA que la ciutat semblava presa per la policia, aquell vespre.
- IV. LA NOIA QUE VA arribar, afirma Pereira, portava un barret de punt.
- V. L'ENDEMÀ AL MATÍ, quan Pereira va llevar-se, **afirma**, va trobar una truita de formatge entre dues llesques de pa.
- VI. I TANMATEIX Pereira el va convidar a dinar, **afirma**, i va triar un restaurant del Rossio.
- VII. EL DIVENDRES següent, quan va arribar a la redacció amb el seu paquetet de pa amb truita, Pereira va veure, afirma, un sobre que treia el nas de la bústia del «Lisboa».
- VIII. AQUELL DISSABTE al matí, a les dotze en punt, **afirma Pereira**, el telèfon va sonar.
- IX. QUAN PEREIRA va arribar a l'estació de Coïmbra a la ciutat hi havia una posta magnífica, **afirma**.
- X. L'ENDEMÀ PEREIRA va despertar-se a les sis. **██████████** va prendre un cafè sol, havent insistit que l'hi portessin perquè el servei d'habitacions no començava fins a les set, i va fer una passejada pel jardí.

(Antonio Tabucchi, *Afirma Pereira*. Traducció de Xavier Riu)

Text 7.

Em va dir que no m'estranyés de veure'l amb aquella cara tan blanca: "Si tnc la cara tan blanca és perquè..." I es va posar una mà davant la boca i va obrir els ulls de bat a bat com si tingués un gran esgarriament per dintre. Era un home ja vell, molt alt, [...]
(Mercè Rodoreda "El senyor i la lluna")

Text 8.

S'havia aturat davant d'un aparador ple de paraigües, i la seva amiga, que ja era endavant, s'havia girat tot d'una: "Carme, a veure si et perdré!" Es deia Carme. Les havia seguides des de la Travessera, on treballava feia onze anys, fins al carrer de Pàdua.

Ara, arrepenjat a la barana de la galeria, era com si encara veiés aquell vestit vaporós, gris perla, amb flors estampades d'un color rosa molt pàl·lid, una mica malva. Un vestit fresc i dolç. "Carme, Carme."

(Mercè Rodoreda, "Estiu")

Text 9.

El protagonista acaba de rebre una carta de la seva don, que l'ha abandona,t i conversa amb el metge que té cura de la seva germana (antic amant):

A poc a poc va anar passant a altres temes, es va posar a parla de la ciència i de a seva tesi, que havia agradat tant a Peterburg; parlava amb entusiasme i ja no es recordava ni de la meva germana, ni de la seva desgràcia, ni de mi. La vida l'arrossegava. **Aquella**, amb Amèrica i el seu anell amb la inscripció, i **aquest**, amb el títol de doctor i la carrera científica; només la meva germana i jo ens quedàvem amb el de sempre.

(Anton Txékhov, *La meva vida*)

Text 10.

L'Hermili Garbet ho té tot a punt per evitar el desenllaç fatal del seu suïcidi. Un cop més, n'ha repassat tots els detalls. Res no pot sortir malament. L'Eudòxia Merli arribarà a temps per avisar el metge i estalviar-li el darrer tràngol. I, davant l'evidència extrema de la seva passió incondicional, l'estimarà com el primer dia. Perquè l'ambulància i els tubs a la boca fan més efecte que les paraules planyívoles o les estratègies galants. S'ha de tenir un cor insensible com e porexpan per no claudicar davant d'algú capaç de morir-se per amor, encara que sigui en potència. El sistema ha demostrat la seva eficàcia amb la Gúria Pacs, la

Tarsita Pilzà, la Zita Gausac i la Piença Castigaleu. I ara ho haurà de fer amb l'Eudòxia Merli, que vol deixar-lo per anar a viure amb algú altre. L'Hermili Garbet mira el rellotge i respira fondo. Pren el verí d'un glop, s'estira al sofà i espera. Sap que no disposa de gaire marge d'error, però té prou experiència per no perdre la calma. Mentrestant, la pluja ha noquejat els semàfors i els carrers s'han convertit en una trama multicolor de cotxes aturats. I, si ningú hi posa remei, és molt probable que el darrer hàlit de l'Hermili Garbet coincideixi amb un cop de botzina de l'Eudòxia Merli.

(Eduard Màrquez, "Embús", *Vint-i-nou contes menys*).

2.2. El monòleg (interior) i la modalitat

2.2.1. Verbs modals

2.2.2. Oracions Exclamatives. Diferència entre oració exclamativa i exclamació.

Oracions exclamatives en castellà i català.

2.2.3. Oracions dislocades

2.2.4. Oracions clivellades

2.2.5. Interrogatives reals / retòriques

2.2.6. Interjeccions i connectors

2.2.7. El paper dels pronoms forts

2.2.8. El·lipsi

2.2.9. Fragments oracionals i truncament: què es pot truncar i què no

2.2.10. Negacions dobles

2.2.11. Vocatius

2.2.12. Epítets

Text 11.

El que **hauria d'haver fet** és clavar-me dos comprimits de veronal... **Hauria dormit** com una marmota fins a les deu del matí. Però, no m'agraden els somnífers. Després em llevo amb un cap espès i amb una fatiga... **No vol dir que no em fatigui** això de passar-me la nit en clar, pensant coses lletges. No m'ho puc treure del pensament, per més esforços que faci... No ho vull veure i ho veig... La mamà, també, **té uns acudits...** Pensant fer les coses bé, les fa de la pitjor manera possible. En lloc de quedar-se aquí, en la mateixa cambra, **ves si no valdria més** que se n'haguessin anat lluny a qualsevol hotel... **N'hi ha a milers de cambres d'hotel** que esperen uns nuvis... joves o vells. Dissimula, es conté i creu que **ja** no m'adono que està enamorada com una ximple... Li ho diré... M'he tornat molt valenta... Valentina, valenta... 'Mamà, no dissimulis; beseu-vos, abraceu-vos, acaricieu-vos... Al capdavant, encara que em regiri les entranyes, això és l'única justificació veritable que tenen als meus ulls... La teva filla es permet el luxe de fer-te feliç... ' **Té**, Jeroni ha encès el llum... El cor se me'n va a cridar-lo... Però, no vull... D'ençà que ho sé tot, no puc parlar-li amb confiança... I no vull parlar amb ningú d'aquestes coses. Fins em molesta que la mamà hi faci al·lusions... Per sort, Eusebi ha agafat el seu paper amb molta parsimònia. **Hauria estat horrible que s'hagués entossudit** a fer-me de papà amb tots els ets i uts... Però, crec que no hi ha perill. Em fa l'efecte d'un home superficial, sense cap passió veritable... Ni per la mamà. Ni per la mamà. I d'una intel·ligència ben mediocre. **Què diantre va veure, la mamà en aquest home?** Tots aquests embolics de l'amor, i dels sentits, i de l'atracció dels sexes **em fan un fàstic...** **Tu no hi has de caure mai, ho sents, Valentina?** Mai!... Però... I ara!... Qui salta per la finestra del menjador?... Maria... Maria Teresa?... Sí: és el seu caminar, no es pot confondre... Una mica garrell... Ella no vol que sigui dit, però ho és... On va? Jo la crido... No, no... Vull veure què fa... **Alguna en porta de cap...** **La gata moixa!...** No em cal veure-ho: una entrevista amb aquell ximplet d'Eudald. Però, és absurd... Han estat plegats al matí, s'han telefonat durant mitja hora aquesta tarda... Mira-la! No es posa per poc... Ah, però això és massa! **Que no veu que és un disbarat obrir el reixat a aquestes hores?**... **Qualsevol que passi pel carrer i se n'adoni, què pensarà?** I el vigilant!... **Deu haver untat bé les frontisses** del

reixat; ni un grinyol... **La grandíssima!** Ja està. La primera abraçada... que no s'acaba mai... El que admira és aquesta impressió tant enorme. Ni s'ha girat tan sols a inspeccionar les finestres per veure si algú els espiava... Si s'hagués girat potser m'hauria descobert... Per més que aquest quimono és fosc i potser no destaca prou... Però, en fi, es necessita tenir una tranquil·litat... O haver-se tornat boja... Apa! Apa!... Besades, abraçades, i tornem a començar... Almenys, podrien caminar unes passes més i amagar-se darrera els boxos. On són, els poden veure dels del carrer i des de la casa... Tant els deu fer! Potser ni hi pensen. Déu meu, quina nit! Els uns, al jardí, a l'aire lliure... Els altres, aquí sota, tancats amb pany i clau... Però, és que no hi ha res més al món? Ara, ara els acut d'arraconar-se una mica... Ja era hora! Mentre no resulti pitjor... Però no poden esperar ni els tres mesos que falten per al casament? Tot plegat, fa un fàstic! Pitjor que les bèsties... No; jo no hi he de caure mai... Les petites febleses que he tingut fins ara em revolten d'una manera, que estic segura que no les consentiré mai més. No ballaré mai més amb aquell... amb Lluís Trabal... ni amb ningú... No vull tenir sentits, ni cor, ni nervis... Res. Una estàtua que pensa... I que enyora... Pobre papà! Si reaparegués entre nosaltres... A fora trobaria més del que hi va deixar, perquè és evident que el consideren més encara que quan era viu. Però, a casa, res. Ni muller, ni filla, ni amor, ni respecte... Però li diria que per a mi no ha canviat res, que em sento tan filla seva com abans. I estic segura que ell no em rebutjaria... I la boja de la Maria Teresa, ella té la sort immensa de ser de la seva sang, ¿es recorda tan sols del seu pare? No pensa en res, sinó en això... Vejam quan li semblarà hora de retirar-se; deuen ser quarts d'una... Jeroni fa estona que ha apagat el llum... Com deu rondinar contra l'intrús i contra la meva mare! Ara sí que potser valdrà més que el deixi jubilar. Al seu poble, està millor que aquí, contemplant del matí al vespre com és escarnida la memòria del seu senyor... Sí, sí; li ho diré a la mamà. D'ençà que no li puc parlar a cor obert, la seva presència em fa angúnia. Pobre Jeroni! I ben mirat, ell rai! Al seu poble amb la vellesa assegurada –sempre tindrà cinquanta duros al mes– no ho passarà malament. Farà tertúlia al cafè. Explicarà vint vegades les mateixes anècdotes del temps que anava a Madrid amb el papà... Prendrà el sol a l'hivern en un pedrís de la plaça amb algun 'americano'... Farà aquell gest amb el camp, i la cella dreta se li enfilerà front amunt... Ell, rai! Aquí l'única que queda sola amb el seu secret sóc jo... però no voldria que ningú em compadís, ni em canviaria per la meva germana tan feliç i tan inconscient... A quina hora li acudirà de retirar-se i d'aviar el seu promès?... Vés a saber. Tampoc no m'interessa. Si es vol embriagar que s'embriagui i si es vol perdre que es perdi. Tot és igual." (Carles Soldevila, *Valentina*, Barcelona: Edicions 62, 1982)

Text 12.

Quina foscor! I pensar que a fora fa un sol que enlluerna. Aquest teatre només es pot mirar amb tota la lluminària i tots els reflectors encesos. Aleshores dissimula que és una barraca innoble. Però, ara!... Les llotges buides semblen boques esdentegades que badallen... Fan horror. I aquest fustam mig podrit cruix només que el gat hi passi. I la pudor dels *wàters* - diguem-ne *wàters*. Tanmateix trobo que en fan un gra massa d'obligar-nos a assajar amb aquesta misèria de llum: un parell de bombetes. És ridícul i fins contraproductiu. Desanima. Després aquest pobre Míster Wallace anirà dient que *elles manquen d'entrain*. Doncs, no! Qui més qui menys s'acaba de llevar i encara no s'ha desensonyat del tot. Després, la majoria no hem fet un desdèjuni de princesa. Ah, els meus desdèjunis d'abans: mel, melmelada, cacau, cafè, llet, mantega... Val més no pensar-hi. Em roda el cap. No és que pateixi fam materialment, però... no sols de pa viu l'home. L'única que deu aplaudir aquest estalvi de llum és la mamà. La pobra! Com s'adorm en el seu racó!...

(Carles Soldevila, *Fanny*)

Text 13.

Per què no s'acosta una mica més? Posi's sota el meu paraigua... A vostè, l'he vist altres vegades, tot passant, davant la gàbia dels serpentaris... El serpentari és una mena d'ocell que no m'agrada. Hi ha bèsties que fan coses molt estranyes. Ja sé que tirar una serp enlaire i enlaire i trepitjar-la fins que és morta no deixa de ser natural en un ocell que viu de menjar serps. Però m'agrada més el camaleó: un cop de llengua, i *ora pro nobis*... Aquesta plugeta m'omple el cor de pau. Ahir, abans de ficar-me al llit, vaig treure el cap per la finestra. Hi havia un núvol petit a ponent, i vaig pensar que avui tindriem pluja i miri-se-la! M'agrada, no es pensi. Sobretot perquè és diumenge: la claror grisa que et fa venir ganes de fer una mica el ronsa pel llit, les fulles amb el doble de pes, i els paraigües, aquesta eina tan plena d'astúcia. Tot aniria de primera, si no fos el joc de les barnilles. ¿No ha tingut mai por, vostè, que no li fiquessin una barnilla de paraigua a l'ull? Potser és una cosa que no ha passat mai a la vida, però contra la por no es pot fer res. Digui-m'ho a mi! Sempre penso que arribo a la mida justa de la punta i que un petit gronxament del paraigua i la barnilla dintre l'ull és tot u... Miri, miri, ja surt! Quan el veig sortir del cau i que s'acosta amb aquesta gran calma... Veu com aixeca la trompa? Ve de dormir, i encara porta palla a l'esquena. Respira l'aire que la pluja ha netejat i, de passada, ens saluda... Sap qui va establir l'orde de l'elefant? Canut IV, que era un rei de Dinamarca del segle dotzè. Veu? A vostè, que probablement ell coneix menys que no pas a mi, se'l mira de reüll; és a dir, l'estudia. Si vostè no estigués assegut al meu costat, ja el tindria ran de reixa i amb la trompa estirada, mendicant les galetes... Doncs sí: Canut IV, a Dinamarca. No ho troba estrany? El va reorganitzar Cristià V, l'any mil sis-cents noranta-tres; m'ho sé de memòria. I diu que va ser modificat l'any... esperi's... ho tinc al cap, dins de calaixets; el que passa és que de vegades hi ha calaixets que he d'estar una estona estirant, estirant, abans de poder-los obrir... l'any mil vuit-cents vuit. La memòria que tinc més desenrotllada és la de les dates. El mil vuit-cents vuit. Vostè i jo qui sap on érem... ¿No troba que estem bé, asseguts, i sentint picar la plugeta damunt la tela tibant?... I poca gent, els dies de pluja. Els dies que plou s'encauen. Sobretot el diumenge al matí. ¿No li agrada sentir aquesta olor de fulla neta i de terra fresca, i veure aquesta bona bestia aquí al davant? Ha de pensar que tot el que està relacionat amb els elefants m'interessa. Veu? La condecoració figura un elefant carregat amb una torre, i aquesta torre s'aguanta amb un cordó blau que passa per sota el ventre de l'elefant, de banda a banda. És bonic, eh? Les persones a qui el rei concedia l'orde duien calça de setí blanc, abric de vellut carmesí amb cua, i barret amb ploma. Anaven molt mudats, no li sembla? Calli, calli... i faci veure que no mira, per no espantar-lo... Però fixi's com es va acostant... Si enraonem com si res, aviat posarà la trompa damunt la barana... Xu-Iu-Hua, rei de Siam, va fundar l'orde de l'elefant l'any mil vuit-cents noranta: una medalla amb una cinta vermella ribetejada de verd. Aquests colors estan separats per dues ratlles, l'una blava, l'altra groga... Ara se'ns ha girat d'esquena... ¿Vol veure com el faig girar de cara en un no res? Així que sentirà els garranyics garranyecs de la paperina. Miri com belluga les orelles i com dissimula. El poca-vergonya! Aquest temps el deu fer posar nerviós. Ni sol ni pluja, només aquesta mica de xim-xim. Els dies de sol no fa mai això... posa la trompa damunt la reixa com un home, al primer garranyec del paper... provarem una altra cosa: ratolí, que no vols una galetona? Li dic ratolí perquè té aquest color de rata. No sé per què dintre tenen la pell tan arrugada. Aguanti'm el paraigua, faci'm el favor. Té, petit, té. No havia fet mai el desmenjat d'aquesta manera. Potser és perquè vostè no li agrada. O potser està malalt. El parc, a les tardes, s'omple de criatures que l'enfarfeguen amb rosegons de pa; ell se'ls menja per compliment. Però ja se'n cansarà, d'estar amb el cap cot i amb la trompa entre les dents. És una qüestió de paciència. Mentre fa el bot li llegiré el que diu el Fabra. Ho tinc copiat en aquest paper que sempre duc a la cartera. Comença amb «Elefant» i, després, posa el gènere: masculí. Diu que és un mamífer del grup dels proboscídis i que és el més gros dels animals terrestres, de pell gruixuda... ja ho sabíem... desproveïda de pèl, amb el nas prolongat en forma de trompa prènsil... no li agrada, aquesta paraula?... prènsil... i dues incisives molt llargues, els ullals, que forneixen la major part del vori del comerç. Aquelles figuretes decantades!... Comprèn

dues espècies: l'elefant de l'Índia i l'elefant de l'Àfrica... A l'Índia els pinten. ¿No ho ha vist mai a les actualitats? Els pinten fulles vermelles amb ribet d'or, i verdes i blaves, i els fan anar a la festa... La força d'un elefant fa esgarrifar. A cops de trompa t'arrasen un bosc. En fi... encara no s'ha bellugat? Ja ho tinc: li fa por el paraigua. Tanquem-lo; plou tan poc, que no val la pena que el tinguem obert. I ara estiguem una estona quietes i observem. Què li deia? Miri-se'l com fa ballar la trompa i riu tot d'una perquè l'hem entès... Miri, miri com es posa la trompa damunt el front. Ratolí! Corri, aguantim la paperina. Té, bon minyó... ¿Ha vist amb quina polidesa ha agafat la galeta i se l'ha ficada a la boca? Si sempre ho dic, jo: a les bèsties no els hem d'ensenyar res. Són elles que... Vinga noi, una altra galeta! Apa, senyor elefant, que deia la Mariona, esmorzi. Era la meva petita. Ens va caure del cel quan ja érem grans, i la meva dona s'hi va quedar... Cada diumenge veníem a veure l'elefant... Miri, miri com s'atipa. M'estic de prendre sucre amb el cafè amb llet per poder-li dur galetes. I esperi's, que encara no ho ha vist tot. Quan sent que rebrego la paperina i veu que la tiro a la paperera —i això vol dir que la broma del menjar galetes s'ha acabat—, doblega les potes del davant i em fa la reverència. Doni'm la paperina; ja ho veurà. Ho veu? Només la hi ensenyo. El faig guar una mica... Si hagués vist la Mariona com reia, amb l'elefant. El dia que li vaig explicar tot allò d'aquells senyors amb calça de setí i l'abric vermell i l'elefant amb la torre a l'esquena, estàvem asseguts com ara estem asseguts vostè i jo... Obria uns ulls!... I va estar recollida tot el camí de tornada: es veia que rumiava les coses que li havia explicat, i m'agafava la mà i estrenyia fort... Un any abans de morir es va tornar més trapella... Em prenia el calçador, que sempre tinc al calaix de la tauleta de nit i me'l ficava al butxacó de l'americana. No sé pas com s'ho feia perquè no la veiés. Jo ni li deia res. Cada vegada que em trobava amb el calçador a la butxaca, el tornava al calaix de la tauleta de nit sense badar boca... Pobreta! De vegades em penso que me la vaig estimar poc. Ja m'ho deien els amics: un home no serveix per a pujar una nena. Quan ja va ser morta vaig llegir no sé on que les persones grans no entenen les criatures perquè elles encara van amb el cel que els vam posar a dintre en fer-les, i que nosaltres ja no recordem... Potser ella hauria volgut que li hagués dit: «Altra vegada el calçador?» fent l'enrabiament per fer-la riure. Però jo pensava que ja estava bé no dir-li res, i que juguéssim així... El primer dia que li vaig fer donar una galeta a l'elefant, perdoni, estava escagassada. Però quan va veure que el ratolí li prenia la galeta com vostè veu que fa, amb aquesta tenalleta carnosa, amb aquesta pulcritud... vinga riure i saltar. Era la meva reina. Miri, només queda una galeta... I jo que em pensava que estava malalt. Per a ell aquestes galetes deuen ser molt menys que un terròs de sucre; no li sembla? Hi cap molt de menjar, a dintre d'un elefant. Apa, fill meu, va l'última! I ara ve el bo: fixi-s'hi veu? Rebrego la paperina, la rebrego a poc a poc, estiro el braç amb calma, amb una gran calma... miri com segueix el braç amb la mirada... i pam!, llenço la paperina. I ja tenim la reverència. Que n'és, de delicat! Jo no sé si s'ha fixat que les figuretes fetes d'ullal d'elefant tenen una mena de gràcia... I ara cap a casa a fer-me el dinar. Veig que es comença a aclarir, i si surt el sol, això s'omplirà en un no res. Anem, anem. Si es vol arribar fins a la gàbia del serpentari, l'acompanyaré una mica: em ve de passada.

Mercè Rodoreda, *La meva Cristina i altres contes* (1967)

2.3. La descripció.

- 2.3.1. Objectivitat i subjectivitat: característiques gramaticals
- 2.3.2. Adjectius, sintagmes preposicionals i nominals
- 2.3.3. La posició de l'adjectiu. Diferències entre castellà i català
- 2.3.4. Adjectius qualificatius i relacionals

Text 14.

Maria Teresa **anava pels** disset anys i **tenia** a la cara **aquell tel de romanticisme i de vaguetat que l'albuminúria dóna de vegades a certes persones joves**. Sí: **tenia** una mica d'albuminúria, Aquells dies, el granet insidiós, amb **els lleugers insomnis** que havia sofert, li havia **acabat de donar un aire ideal**. **Es trobava en** aquell moment d'imprecisió de la primera metamorfosi femenina i **estava deliciosa**. **Tenia**, a les formes, **un aeri borrisol gairebé imperceptible i un punt de deixadesa lànguida**. La seva gràcia **lleugerament desencaxada per** una mica d'excentricitat **inconscient** i de precipitació **involuntària**, encantava. Quan, **immòbil**, us mirava, **amb una concentració vaga**, **tenia**, en el cos, **un plec antic d'una fabulosa elegància**. Era **alta, plena, de perfil incert**, **tenia** la carn **emmelada**, lleugerament **trèmula**, d'una blancor **tèbia i rosada, tibant i forta**. Els seus cabells **eren d'un ros obscur**, els ulls **d'un blau gris una mica enfarfegats**, les faccions **eren fines** i sovint tenia la boca **mullada**. La **feien anar**, encara, vestida de criatura, però les formes es movien sota la roba estreta, **com un ocell agafat que vol bellugar les ales**. Imaginar-li el genolls era una **cosa inoblidable**. Jo no em cansava de considerar, **amb filosòfic deteniment**, **la venustat d'aquelles formes joves**, que **instruïen i elevaven**.

Era la senyoreta ideal, però potser **no era res més**. Era **la senyoreta del moment**, perquè cada moment dóna **un tipus determinat de senyoreta**. La seva característica era **una falta absoluta d'interès per a res**. Vivia, **en la pura indolència**, **una vida purament passiva**. Ni sabia fer **absolutament res**, ni semblava tenir **cap tendència o sentiment precís d'una certa profunditat**. Tenia **aquella mica d'enveja, d'avarícia, de vanitat i de malícia que necessita un ésser humà perquè la seva presència sigui perceptible**. Però totes les qualitats i tots els defectes que pogués tenir se li presentaven en forma **tan mediocre, tan despersonalitzada, d'un relleu tan escàs**, que gairebé tot li era **indiferent**, i el que no li **era** indiferent li **feia** fàstic. No li agradava res, no pas d'una manera activa, sinó passivament. **Imaginació i fantasia nul·les: incapacitat de formular cap emoció**. Tenia setze anys i semblava que en tenia quaranta. El seu gust –era l'aspecte **de** la seva personalitat que tenia un cert relleu– era **fet de pretensions i de reserves, d'hàbits encastats i de minsos clixés**: era el gust dels altres, simplement. Tenia un **aire permanent de llepafils educada, una gran facilitat per a menysprear les coses agradables que la vida li portava, una certa cosa impertinent**. Potser era **un ésser frustrat per la preponderància de la seva mare**; potser era **un producte d'una determinada educació**; potser simplement **era un fet que no podia ésser d'altra manera**. Era **bonica**, però! La seva **vida** purament **passiva** augmentava **l'encant del seu cos esplèndid**.

(Josep Pla, *Família a l'estranger*)

Text 15

L'aigua del carreró humil és una aigua plena de literatura. **Munda i clenxina** les plantes d'un jardí aeri de quart pis; **fa eixir** estels d'or arran de les mènsules dels balcons; **dóna líquens a les velles teules** pendents que encara resisteixen davant l'abisme, sense rodaments de cap; **canta** la simfonia heroica de les canals; **eixampla** en terra xipolls on els nois pàl·lids del carreró juguen en silenci [...]; **fa** en un molló antic [...] la cadolla gairebé perdurable on va a beure la garsa del carboner; **dóna una mena d'esgarrifança** de celler pregon a l'olor de vi d'una taverna [...]; **eixamora** amb vapors invisibles la cortina de cretona blanca de l'alcova d'una velleta polida.

(Josep Carner, *Les bonhomies*)

Text 16

Però ara sabia que els seus records eren falsos, com les històries que refan els erudits impassibles sota la campana pneumàtica. El passat es presenta en **sobtades aparicions: estampes** on són reproduïts uns pocs gestos aproximats, finits els quals tot es submergeix en la fosca; i una altra imatge, una altra brevíssima escena ocupa el quadre sempre mal il·luminat dels records. Ramon s'havia queixat sovint de la **manca de llum i de colors** en **l'escenari** dels nostres somnis. El mateix podia dir-se dels **records. Pàl·lids, teranyinosos, esbocinats**. Els nostres dies perduts eren menys reals que qualsevol imaginària creació. L'enyorança! Quin dolç fracàs, quina **malaltissa inspecció** d'espais inhabitats i estantissos! [...]

Aquest era el record de Ramon, inefable com tots els consols. Bellesa sabuda, esperada i esvanida.

Però només fou **una pausa; un present fonedís de l'esperança**.

En aquells temps, revinguda la **desolació, la fidelitat** de Ramon encara bleixava delicadament en els **asils insòlits de l'amistat i de l'amor** de Teresa. Teresa, **victòria mínima** i perfecta, suavitat eriçada de candoroses acuitats, tendresa sense llast, plugim vernal en **solells agrestos, alba exigent i aurora segura i incauta**.

(Joan Oliver, *Biografia de Lot i altres proses*)

Text 17.

L'eixut és realment molt fort. Els pagesos i els que tenim consciència de la solidaritat que ens hi lliga, no parem de demanar una pluja generosa que faci revenir les deus i fertilitzi els sembrats.

És una humiliació per a l'home infatuat de la nostra època, de veure que és impotent per comandar els núvols. Tantes màquines, tants invents, tants prodigis i no obstant, haver d'alçar els ulls al cel per demanar la pluja, i el que és pitjor, per demanar-a debades!

Val a adir que no sóc dels que imaginem impossible que els homes de l'any tres mil o quatre mil –no ens ve d'un miler– hagin resolt una mica aquest problema. No és inversemblant, al nostre juí, que una enginyeria poderosa arribi a produir *ad libitum* pluges artificials i rosades benèfiques...

Assolir el comandament dels núvols no és, fet i fet, una cosa que la nostra imaginació trobi més irrealitzable que el comandament d'aquest fluid misteriós que s'anomena electricitat. Sense gaire resistència em poso a somiar que algun dels nostres descendents arriba a organitzar i a desorganitzar nuvolades amb la mateixa facilitat que alguns veïns de la ciutat vella organitzen i desorganitzen vols de coloms. Aleshores, el clima de la terra, ple d'incongruències i de desequilibris, podrà corregir-se notablement. Els països excessivament humits coneixeran els plaers d'una cera eixutesa i les terres assedegades descobriran el fang, els bassols, els arbres i la hidroteràpia.

Llàstima que nosaltres ja no hi serem.

(Carles Soldevila, "Utopies", *Fulls de dietari. Una antologia*)

APÈNDIX: Una raresa?

Text 18.

Había una vez Ramiro Fecundo Sanfer. El hombre ése estaba en todos lados. Qué ubicuidad, señores. ¿Inauguraban una galeria de arte? Ahí estaba Sanfer. ¿Abrían una cadena de librerías? Sanfer el primero de la cola, y en varias de ellas. ¿Un multicine? En todas las salas, R. Fecundo Sanfer. Estaba en los bautizos, estaba en las bodas, estaba en los funerales. No había evento capaz de librarse de Sanfer.

(Andrés Ehrenhaus, *Un obús cayendo despedaza*)